

З огляду на викладене, підготовку фахівців для МВС та Національної поліції України необхідно розглядати як цілеспрямований процес набуття системних теоретичних знань, формування практичних умінь та навичок в опануванні обраної професії за умови забезпечення суб'єктами освітньої діяльності належного функціонування системи освіти, спрямованої на реалізацію кожною особою права на освіту та задоволення потреб правоохоронної системи у висококваліфікованих кадрах, здатних ефективно виконувати покладені на них обов'язки.

Список бібліографічних посилань

1. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10> (дата звернення: 20.10.2019).
2. Про затвердження Концепції запровадження трирівневої моделі підготовки поліцейських: наказ МВС України від 29.01.2018 № 51 // Ліга:Закон: правовий портал. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MVS815.html (дата звернення: 20.10.2019).
3. Про затвердження Концепції реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України: наказ МВС України від 25.11.2016 № 1252 // Ліга:Закон: правовий портал. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MVS815.html (дата звернення: 20.10.2019).
4. Савельєва І. В. Підготовка кадрів для національної поліції як складова державної політики у сфері вищої освіти. *Lexportus*. 2018. № 1. С. 72–82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/LP_2018_1_9 (дата звернення: 20.10.2019).

Одержано 31.10.2019

УДК 342.51

Олександр Сергійович БАКУМОВ,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-4003-1974>

ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ІНСТИТУЦІЙНОГО ГАРАНТУВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

У сучасній Україні питання юридичної відповідальності держави перейшло із розряду наукових дискусій у практичну площину. Стратегічний курс на зближення держави з Європейським Союзом, започаткований у 2014 році Угодою про асоціацію і закріплений як імператив державного розвитку у 2019 році на рівні Конституції України, зумовлює підвищення відповідальності держави за реалізацію нею свого основного призначення – утвердження і захисту прав людини як основної соціальної цінності в Україні.

Юридична відповідальність держави постає в єдності негативного та позитивного аспектів: негативний реалізується у разі вчинення правопорушення державою, її органом або посадовою особою, натомість позитивний означає зобов'язання держави дотримуватися і захищати права і законні інтереси фізичних і юридичних осіб.

Позитивна юридична відповідальність держави специфікується в діяльності усіх без винятку органів державної влади та їх посадових осіб, діяльність яких має бути скерована саме на гарантування реальності цієї відповідальності та досягнення визначених конституцією завдань у гуманітарно-правовій сфері. При цьому особливе місце в системі гарантування юридичної відповідальності держави належить, на нашу думку, інституту Президента України. Це зумовлено як певними теоретичними, так і конституційно-правовими підставами.

Інститут глави держави як соціально-правове явище має універсальне значення для всіх правових систем світу і розглядається як обов'язковий, імперативний елемент кожного державного апарату. Його присутність у структурі державного апарату зумовлюється необхідністю забезпечення його системної єдності, злагодженості функціонування, усунення конфліктності в роботі. Забезпечення виконання державним апаратом – органами законодавчої, виконавчої, судової влади, а також іншими органами спеціальної конституційної компетенції, що не належать до класичної «тріади влади», стає завданням певного координуючого центру, яке покладається на інститут президента. Адже досягнення цілей і забезпечення реалізації функцій юридичної відповідальності держави – компенсаторної, правовідновлювальної, каральної, профілактичної та інших – неможливі без узгодженого функціонування всього державного апарату. Узгодженість, єдність у діяльності державного апарату впливає з того, що єдиним джерелом влади є народ, і вся державна влада в особі її органів підпорядковується волевиявленню суверена, реалізації його волі. Цілком очевидно, що таке функціонування згаданого апарату має спиратися на існування певного функціонального центру, який би гарантував саме таку роботу всього державного механізму.

З огляду на унікальний конституційний статус Президента, його непідпорядкованість жодному органу державної влади в умовах нинішньої конституційної моделі державної влади в Україні, природно, що таким «об'єднуючим центром» об'єктивно стає інститут Президента України. З огляду на несталість, незавершеність конституційного інституту юридичної відповідальності держави, основним гарантом його утвердження в державі має бути Президент України, який тим самим реалізує свою вищу представницьку функцію, виступаючи від імені всієї держави, втілюючи волю Українського народу. У такий спосіб, юридична відповідальність держави та унікальний

конституційний статус Президента України обумовлюють і підвищену юридичну відповідальність останнього за здійснення державної політики в цілому, за перебіг державотворчих процесів, за утвердження, забезпечення і захист прав і свобод людини і громадянина. Така підвищена відповідальність глави держави має не лише негативний характер (реалізуючись в інституті імпідменту), але і більш виражений та сталий – позитивно-правовий характер – як відповідальність за здійснення ним у межах своїх конституційних повноважень заходів із забезпечення реалізації цілей і функцій юридичної відповідальності держави в цілому. При цьому він, як глава держави, як особа, яка репрезентує державу як всередині країни, так і за кордоном, зобов'язаний у межах своєї компетенції вживати всіх заходів, зокрема правових, щодо гарантування реальності юридичної відповідальності держави, що, на наш погляд, у повній мірі кореспондує правовій позиції Конституційного Суду України щодо того, що статус гаранта прав людини і громадянина зобов'язує «главу держави захищати усіма можливими правовими засобами, зокрема, права і свободи людини і громадянина».

У конституційно-правовому розрізі незаперечний пріоритет Президента України як суб'єкта забезпечення юридичної відповідальності держави впливає з його конституційного статусу як глави держави, який виступає від імені України; гаранта додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина; гаранта реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору (ст. 102 Конституції України).

На превеликий жаль, багато в чому зусиллями вітчизняних науковців, до вітчизняного (переважно з російського) дискурсу «перекочувало» твердження про те, що статус президента, як гаранта конституції, може зумовлювати різні, залежно від обставин, дії та рішення глави держави; гарантування ним прав і свобод громадян віддається на розсуд глави держави, який не зв'язаний у цьому питанні жодними обмеженнями тощо [1, с. 83; 2, с. 227]. Безумовно, гарантування додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина неможливе без забезпечення юридичної відповідальності держави саме з боку глави держави – у контексті реалізації ідеї самообмеження державної влади (Г. Єллінек, Р. Ієринг). Інакше роль «гаранта конституції» може реалізовуватися у свавільний спосіб, що аж ніяк не відповідатиме призначенню цього конституційного інституту та не сприятиме зміцненню засад юридичної відповідальності держави за свою діяльність.

Згадане гарантування з конституційно-правового боку виглядає тим більше закономірним, що саме Президент України обирається шляхом всенародного голосування, а відтак є представником всього Українського народу. З цього боку, можна твердити, що Президент України є гарантом не тільки особистісних, але і колективних прав громадян України. При цьому гарантування дії Конституції України означає з боку Президента виконання ним обов'язку забезпечення злагодженого функціонування всіх органів державної влади у суворій відповідності до вимог Основного Закону України, таку їх взаємодію, яка б виключала конфліктність і сприяла б злагодженій роботі всього державного апарату задля реалізації цілей і завдань державної правової політики.

Крім того, Президент України, відповідно до пункту 1 частини першої статті 106 Конституції України, забезпечує державну незалежність, національну безпеку і правонаступництво держави. Забезпечуючи правонаступництво держави, глава держави забезпечує спадкоємність усіх взятих на себе державою зобов'язань (а відтак і позитивної юридичної відповідальності). У цьому відношенні вбачається, що позитивна юридична відповідальність держави виявляється також тісно пов'язаною із принципом юридичної визначеності як елементом верховенства права, що, зокрема, «означає також, що необхідно у цілому дотримуватися зобов'язань або обіцянок, які взяла на себе держава перед людьми. Відтак, згідно з принципом правонаступництва, держава не може довільно відмовлятися від взятих на себе зобов'язань, передбачених законами, іншими нормативно-правовими актами, а повинна діяти ефективно і відповідально в межах чинного законодавства [3]. Своєю чергою, Президент України сприяє неперервності і непорушності засад юридичної відповідальності держави, незважаючи на зміну в державі політичного курсу за результатами парламентських виборів, особливості проведення урядової політики тощо. Неперервність та непорушність засад такої відповідальності, як вбачається, тісно пов'язано із невідоротністю юридичної відповідальності як одним з наріжних принципів цього юридичного феномену. Тож, забезпечуючи правонаступництво України, Президент України забезпечує неперервність і непорушність юридичної відповідальності держави за результати своєї діяльності перед Українським народом як сувереном і джерелом влади в Україні, так і перед кожною особою.

Можна погодитися з висновком С. Г. Серьогіної, що «проголошення Президента України гарантом додержання прав і свобод людини і громадянина обумовлює наявність значних повноважень глави держави у сфері забезпечення основних прав і свобод громадян» [4, с. 14].

Зокрема, такий визначальний напрям позитивної юридичної відповідальності держави, як гарантування прав і свобод людини і громадянина, безумовно, має багато форм прояву в діяльності глави держави. Так, Президент України відповідно до пункту 2 частини першої статті 106 Конституції України звертається з посланнями до народу та із щорічними і позачерговими посланнями до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України.

Представляючи державу в міжнародних відносинах, здійснюючи керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, ведучи переговори та укладаючи міжнародні договори України (пункт 3 частини першої статті 106 Конституції України), Президент України виходить із пріоритетного забезпечення як національних інтересів України, так і прав і свобод людини і громадянина. Зокрема, укладаючи міжнародні договори, він має додержуватися вимог Конституції України щодо юридичної відповідальності держави, зокрема не укладати договори, які явно суперечать відповідним конституційним положенням, зокрема щодо пріоритетності забезпечення і захисту прав і свобод людини і громадянина.

Як впливає з вищеназваних міркувань, юридична відповідальність держави має об'єктивний, правовий та доцільний характер. Президент України, будучи гарантом Конституції України, прав і свобод людини і громадянина, має характер елемента (суб'єкта) інституційного гарантування юридичної відповідальності держави. Окрім Президента України, існує система гарантій реальності й ефективності конституційно-правового інституту юридичної відповідальності держави в Україні.

Президент України не має характеру інстанції відповідальності в системі юридичної відповідальності держави, а також суб'єкта такої відповідальності. Водночас він є ключовим суб'єктом у системі гарантування юридичної відповідальності держави, що походить від його конституційного статусу глави держави і гаранта прав і свобод людини і громадянина. Під системою гарантування юридичної відповідальності держави слід розуміти сукупність об'єктивних умов, засобів і дій, які забезпечують реалізацію конституційних засад юридичної відповідальності держави з боку уповноважених суб'єктів. Система гарантування юридичної відповідальності держави виявляється як складна сукупність взаємодіючих між собою об'єктивних умов і засобів та суб'єктивних дій з боку інституційально виокремлених структур (органів державної влади, структур громадянського суспільства, міжнародно-правових органів і організацій), які забезпечують реальність, дієвість, здійснюваність зазначеного конституційно-правового інституту. Ключовим уповноваженим суб'єктом у системі такого гарантування виступає, з огляду на свій конституційно-правовий статус глави держави, саме Президент України.

Президент України здійснює гарантування юридичної відповідальності держави, спираючись виключно на свої конституційні повноваження. Зокрема, його гарантувальні дії спрямовані як на гарантування негативної, так і на гарантування позитивної юридичної відповідальності держави. У сфері гарантування юридичної відповідальності держави Президент України вступає в багатоманітні юридичні зв'язки та відносини з іншими суб'єктами державно-політичних відносин владарювання які по-різному осмислюються в конституційно-правовій науці. Президент України як глава держави та гарант Конституції, прав і свобод людини і громадянина тісно пов'язаний із реальністю та гарантованістю інституту юридичної відповідальності держави. Таке гарантування має свої прояви як у сфері негативної, так і позитивної юридичної відповідальності, з превалюванням останньої.

Список бібліографічних посилань

1. Баглай М. В. Конституционное право России : учеб. для вузов. 4-е изд., изм. и доп. М. : Норма, 2013. 784 с.
2. Матузов Н. И. Коллизии в праве: причины, виды и способы разрешения. *Правоведение*. 2000. № 5. С. 225–244.
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Кабінету Міністрів України про офіційне тлумачення положення частини другої статті 95 Конституції України та словосполучення «збалансованість бюджету», використаного в частині третій цієї статті (справа про збалансованість бюджету). *Вісник Конституційного Суду України*. 2009. № 1. Стор. 42.
4. Серьогіна С. Г. Компетенція Президента України: теоретично-правові засади : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Харків, 1998. 18 с.

Одержано 15.11.2019

УДК 378.1

Олексій Георгійович БАРБАШОВ,

курсант 4 курсу факультету № 4,

голова курсантсько-студентського парламенту

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-8790-0997>

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КУРСАНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ХАРКІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Сьогодні значного поширення і розвитку в Україні набув такий тип організацій студентської молоді як органи студентського та курсантського самоврядування в навчальних закладах різного рівня акредитації, які поступово перетворюються із вищих навчальних закладів на самостійні організації. Курсантське та студентське самоврядування у вищому навчальному закладі – невід'ємна частина управління, що забезпечує захист прав і інтересів осіб, які навчаються у вищому навчальному закладі, та їхню участь у управлінні вищим навчальним закладом.

Запровадження курсантського самоврядування в Харківському національному університеті внутрішніх справ є конкретною реалізацією прав курсантів, формування у них почуття відповідальності, вміння вирішувати соціальні, економічні та культурно-освітні проблеми. Водночас курсантське самоврядування є дієвою формою самовиховання.

Також його можна тлумачити як самостійну громадську діяльність курсантів з реалізації функцій управління Університетом, яка визначається ректоратом, деканатами та здійснюється курсантами у відповідності з метою й завданнями, які стоять перед курсантським колективом, функціонує з метою забезпечення виконання курсантами своїх обов'язків і захисту їхніх прав й сприяє гармонійному розвитку особистості, формуванню навичок майбутнього організатора, керівника.